

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Підзвіринського ЗЗСО І-ІІІ ст.
№ 62-о від 30.08.2024

І Н С Т Р У К Ц І Я № _ _ _ _
з пожежної безпеки
в закладі освіти

1. Загальні положення

1.1. Дія цієї інструкції поширюється на територію й усі приміщення закладу освіти. Інструкція встановлює вимоги пожежної безпеки, обов'язки та дії працівників у разі виникнення пожежі. Її обов'язково мають вивчити та виконувати учасники освітнього процесу закладу освіти.

1.2. Інструкцію розроблено відповідно до Кодексу цивільного захисту України, Правил пожежної безпеки в Україні, затверджених наказом МВС України від 30.12.2014 № 1417, та Правил пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України, затверджених наказом МОН України від 15.08.2016 № 974.

1.3. Відповідальність за утримання приміщень і території закладу освіти в належному протипожежному стані покладається на його керівника, а окремих приміщень структурних підрозділів — на керівників цих підрозділів, на яких покладено відповідальність наказом керівника.

1.4. Кожний працівник закладу освіти до початку виконання службових обов'язків повинен пройти вступний і первинний інструктаж з пожежної безпеки (одночасно з інструктажем з охорони праці) з реєстрацією в журналі реєстрації інструктажів з охорони праці, а також бути ознайомленим з інструкцією з пожежної безпеки.

1.5. Ця інструкція встановлює протипожежний режим в усіх приміщеннях закладу освіти і містить вимоги до:

- території та шляхів евакуації;
- опалення, вентиляції та кондиціонування повітря;
- електроустановок та електрообладнання;
- утримання технічних засобів протипожежного захисту;
- утримання первинних засобів пожежогасіння;
- дій працівників у разі виникнення пожежі.

2. Вимоги пожежної безпеки

2.1. Утримання території та приміщень закладу освіти.

2.1.1. Територію, будівлі, приміщення та споруди закладу освіти необхідно постійно утримувати в чистоті.

2.1.2. Проїзди та під'їзди до будівель, а також доступи до пожежного інвентарю та обладнання мають бути завжди вільними.

2.1.3. Протипожежні розриви між будівлями не можна використовувати для зберігання матеріалів і обладнання, а також для стоянки автотранспорту.

2.1.4. На території закладу освіти заборонено розкладати багаття, спалювати сміття тощо.

2.1.5. Курити в приміщеннях і на території закладу освіти заборонено.

2.1.6. На входних дверях будівель і приміщень має бути зазначено категорію за вибухопожежною та пожежною небезпекою, а також клас зони за Правилами улаштування

електроустановок (ПУЕ).

2.1.7. У кожному приміщенні на дверях має бути розміщена інструкція з пожежної безпеки й табличка, на якій вказано прізвище відповідального за пожежну безпеку, номер телефону пожежної частини, найближчі місця розташування вогнегасників.

2.1.8. Будівлі закладу освіти повинні бути обладнані засобами оповіщення людей про пожежу.

2.1.9. У приміщенні з одним евакуаційним виходом дозволено одночасно перебувати не більше ніж 50 особам.

2.1.10. Двері на шляхах евакуації мають відчинятися у напрямку виходу з будівлі.

2.1.11. Протипожежні системи, установки, устаткування приміщень, будівель і споруд (протидимний захист, пожежна автоматика, протипожежне водопостачання, протипожежні двері, клапани та інші захисні пристрої) повинні постійно утримуватися у справному робочому стані й не вимикатися.

2.1.12. Меблі й обладнання в класах, кабінетах та інших приміщеннях мають бути розміщені так, щоб вони не перешкоджали евакуації людей і можна було підійти до засобів пожежогасіння.

2.1.13. У коридорах, вестибюлях, холах, на сходових клітках і дверях евакуаційних виходів мають бути вказівні знаки безпеки.

2.1.14. Евакуаційні проходи, виходи, коридори, тамбури, сходи не можна захащувати будь-якими предметами й обладнанням. Заборонено розміщувати будь-які предмети та обладнання, що звужують ширину евакуаційних проходів і виходів.

2.1.15. Коли учасники освітнього процесу перебувають у будівлі закладу освіти, двері евакуаційних виходів можна замикати лише зсередини за допомогою замків (засувів, гачків тощо), які легко (без ключів) відмикаються.

2.1.16. У приміщеннях, де перебувають учні, килими, паласи, килимові доріжки тощо повинні бути прикріплені до підлоги. У фойє, вестибюлях тощо можна розстеляти штучні килимові покриття, які не виділяють при горінні токсичних речовин і мають помірну димотворювальну здатність, якщо вони наклеєні на незаймисту основу.

2.1.17. У горищних приміщеннях заборонено:

- сушити білизну;
- влаштовувати склади (окрім зберігання віконних рам), архіви, майстерні тощо;
- застосовувати торф, стружку, тирсу та інші горючі матеріали для утеплення перекриттів;
- прикріплювати до димоходів радіо- і телевізійні антени.

2.1.18. Двері, люки горищ і технічних приміщень повинні бути постійно замкненими. На дверях потрібновказати місце зберігання ключів, доступне у будь-який час доби. На дверях (люках) горищ і технічних приміщень мають бути написи про призначення приміщення.

2.1.19. Зовнішні пожежні сходи, сходи-драбини та загорожі на дахах будівель мають бути справними.

2.1.20. Дахові вікна горищ мають бути зашклені й зачинені.

2.1.21. Заборонено розміщувати зберігати легкозаймисті матеріали в будівлях, де перебувають учні, а також у підвальних і цокольних приміщеннях.

2.1.22. У приміщеннях закладу освіти заборонено:

- перепланувати приміщення, порушуючи будівельні норми й правила;
- використовувати горючі матеріали для оброблення стін і стель шляхів евакуації;
- встановлювати грати, жалюзі та інші незнімні сонцезахисні, декоративні та архітектурні пристрої на вікнах приміщень, сходових клітках, у коридорах, холах та вестибюлях, де перебувають учасники освітнього процесу;
- знімати дверні полотна в отворах, що з'єднують коридори зі сходовими клітками;
- забивати двері евакуаційних виходів або закривати їх глухими металевими решітками;

- застосовувати для опалення нестандартні (саморобні) нагрівальні пристрої;
- використовувати газові плити для приготування їжі;
- захарашувати шляхи евакуації;
- встановлювати дзеркала та фальшиві двері на шляхах евакуації;
- влаштовувати на шляхах евакуації пороги, виступи, турнікети, розсувні, підйомні двері та інші пристрої, що перешкоджають евакуації людей;
- здійснювати вогневі, електрозварювальні, газозварювальні та інші види пожежонебезпечних робіт у будівлях та приміщеннях, де є люди;
- обгортати електричні лампи папером, тканиною та іншими горючими матеріалами;
- застосовувати для освітлення свічки, газові лампи й ліхтарі;
- прибирати приміщення, чистити обладнання за допомогою легкозаймистих і горючих рідин;
- відігрівати труби систем опалення, водопостачання, каналізації тощо, застосовуючи відкритий вогонь (для цього використовують гарячу воду, пару чи нагрітий пісок);
- залишати без нагляду ввімкнені в мережу електроприлади.

2.1.23. Одяг і взуття слід сушити спеціально виділених для цього приміщеннях з обігрівом радіаторами водяного опалення.

2.1.24. Вогневі та зварювальні роботи можна виконувати лише з письмового дозволу керівника закладу освіти з оформленням наряду-допуску. Ці роботи мають проводитися згідно з вимогами правил пожежної безпеки під час проведення зварювальних та інших вогневих робіт.

2.1.25. Використовувати електроплитки, кип'ятильники, електрочайники тощо для приготування їжі дозволено лише спеціально обладнаних приміщеннях.

2.1.26. Пошкодження вогнезахисних покриттів (штукатурки, спеціальних фарб, лаків, обмазок тощо) будівельних конструкцій, повітроводів слід негайно усувати.

2.1.27. Після закінчення занять у класах, майстернях, кабінетах і лабораторіях учителів, лаборанти, майстри виробничого навчання та інші працівники закладу освіти повинні оглянути приміщення, усунути виявлені недоліки, вимкнути електроживлення освітлення, приладів та обладнання і замкнути приміщення.

2.2. Опалення, вентиляція та кондиціонування повітря.

2.2.1. Перед початком опалювального сезону прилади опалювання, які використовують у закладі освіти, а перед початком навчального року системи вентиляції та кондиціонування повітря необхідно перевіряти та за потреби ремонтувати. Технічний персонал має пройти протипожежний інструктаж.

2.2.2. Опалювальні установки повинні відповідати протипожежним вимогам стандартів, будівельних норм та інших нормативних актів. Несправні пристрої систем опалення, вентиляції та кондиціонування повітря, а також несправні кухонні печі до експлуатації не допускаються.

2.2.3. Заборонено користуватися для опалення приміщень електронагрівальними приладами, електрокамінами тощо.

2.3. Електроустановки.

2.3.1. Електричні мережі та електрообладнання, що використовують у закладі освіти, та їх експлуатація повинні відповідати вимогам чинних ПУЕ та НПА ОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів»; будівельну частину електроустановок слід виконувати відповідно до протипожежних вимог будівельних норм ДБН В.2.2-3:2018 «Заклади освіти. Будинки і споруди».

2.3.2. Керівник закладу освіти зобов'язаний забезпечити обслуговування та технічну експлуатацію електрообладнання та електромереж відповідно до вимог документів, зазначених у пункті 2.3.1 цієї інструкції, а також своєчасне проведення профілактичних оглядів, планово-попереджувальних ремонтів та усунення виявлених недоліків.

2.3.3. Заборонено експлуатувати несправну електроарматуру (електропроводка,

пускатчі, штепсельні вилки та розетки, вимикачі тощо).

2.3.4. Плавкі вставки запобіжників повинні бути каліброваними із зазначенням номінального струму на заводському таврі.

2.3.5. Влаштовувати та експлуатувати тимчасові електромережі за винятком електропроводки, яка живить місця проведення будівельних і тимчасових ремонтно-монтажних робіт, заборонено.

2.3.6. Шафи, в яких встановлені електрощити, повинні бути постійно замкненими, проходи до них — завжди вільними. Ключі від цих шаф мають бути в охоронника та у відповідального за електрогосподарство.

2.3.7. У приміщеннях з наявністю горючих матеріалів, матеріалів і виробів у горючій тарі електричні світильники повинні мати захисні скляні корпуси чи ковпаки та бути надійно закріплені.

2.3.8. Усі несправності в електромережах та електроапаратурі, які можуть спричинити іскріння, коротке замикання, нагрівання ізоляції кабелів і проводів понад норму, мають негайно усуватись.

2.3.9. Під час експлуатації електроустановок заборонено:

- використовувати кабелі і проводи з пошкодженою ізоляцією або такою ізоляцією, що втратила захисні властивості;
- залишати під напругою електричні проводи і кабелі з неізольованими кінцями;
- переносити ввімкнені прилади та ремонтувати обладнання, яке перебуває під напругою;
- залишати без нагляду ввімкнені в електромережу нагрівальні прилади, телевізори, комп'ютери, радіоприймачі тощо;
- користуватися пошкодженими (несправними) розетками, відгалужувальними коробками, рубильниками тощо;
- зав'язувати і скручувати електропроводи, підвішувати світильники (крім відкритих ламп) на електричних проводах;
- підключати до клем силової та у штепсельні розетки освітлювальної мережі прилади, які споживають струм понад передбачені для них величини;
- використовувати елементи електроарматури не за призначенням;
- використовувати саморобні та інші подовжувачі, які не відповідають вимогам ПУЕ щодо переносних (пересувних) електропроводок; подовжувачі для енергозабезпечення постійних об'єктів (холодильники, телевізори тощо);
- використовувати побутові електронагрівальні прилади (праски, чайники, кип'ятильники тощо) без негорючих підставок та у приміщеннях, де їх застосування не передбачено технологічним процесом;
- застосовувати для прокладання електромереж радіо- та телефонні проводи;
- застосовувати як електричний захист саморобні та некалібровані запобіжники;
- знімати скляні ковпаки із закритих світильників;
- використовувати електроапаратуру та електроприлади в умовах, що не передбачені заводом-виробником.

2.3.10. У всіх приміщеннях (незалежно від їх призначення), які після закінчення робіт замикають і не контролюють, всі електроустановки, крім холодильників, потрібно вимикати.

2.3.11. Заборонено застосовувати електронагрівальні прилади у пожежонебезпечних зонах складських приміщень, бібліотеці, гардеробних тощо.

2.3.12. Усе електрообладнання має бути занулене або заземлене відповідно до вимог ПУЕ.

2.3.13. Заміри опору ізоляції освітлювальної та силової електромережі має проводити раз на два роки, якщо інші строки не обумовлені правилами технічної експлуатації (ПТЕ), спеціалізована організація, яка має на це право. Наслідки перевірки оформляють актом. Виявлені порушення потрібно терміново ліквідувати.

2.3.14. Захист будівель, споруд і зовнішніх установок від прямого попадання блискавки

і вторинних її проявів має виконуватися згідно зДСТУ Б.В.2.5-38:2008 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Влаштування блискавкозахисту будівель і споруд».

3. Вимоги до утримання технічних засобів протипожежного захисту

3.1. Протипожежне водопостачання.

3.1.1. Для належного утримання засобів протипожежного водопостачання слід організувати їх постійне технічне обслуговування.

3.1.2. Під'їзди та підходи до пожежних водоймищ, резервуарів, гідрантів і кранів потрібно завжди утримувати вільними.

3.1.3. Біля місця розташування пожежних водоймищ (за наявності) повинні бути встановлені світлові або флуоресцентні покажчики з написом «ПГ» — біля пожежного гідранта і «ПВ» — біля пожежного водоймища.

3.1.4. У разі проведення ремонтних робіт чи відключення водопровідної мережі, виходу з ладу насосних станцій, витікання води з пожежних водойм і резервуарів слід негайно повідомити пожежно-рятувальну службу.

3.1.5. Водойми, резервуари та водозабірні пристрої необхідно утримувати у справному стані, не засмічувати їх, регулярно перевіряти наявність у них розрахункової кількості води.

3.1.6. Кришки люків пожежних резервуарів і колодязі підземних гідрантів повинні бути постійно зачинені. Їх потрібно своєчасно очищати від бруду, льоду й снігу.

3.1.7. Пожежні гідранти, гідранти-колонки, зовнішні та внутрішні пожежні крани кожні шість місяців потрібно оглядати та перевіряти шляхом пуску води на працездатність. Це робить особа, яка відповідає за протипожежний стан у закладі освіти. Результати технічного огляду і перевірки оформляють актом.

3.1.8. Пожежні крани внутрішнього протипожежного водопроводу мають бути обладнані рукавами й стволами однакового діаметру, бути справними і доступними для використання та зберігатися в опломбованих шафах. У кожній шафі має міститися важіль для полегшення відкривання крану.

3.1.9. Пожежні рукави мають бути сухими, добре скатаними й приєднаними до кранів і стволів. Раз на шість місяців слід перевіряти рукави шляхом пуску води під тиском і перекачувати їх у подвійну скатку або складати «у гармошку» (рукави мають бути сухими, без залишків води).

3.1.10. На дверцятах шафи пожежного крана має бути зазначено літерний індекс, порядковий номер пожежного крана і номер телефону пожежно-рятувальної частини.

3.1.11. У неопалювальних приміщеннях взимку воду з внутрішнього протипожежного водогону потрібно зливати. При цьому біля пожежних кранів повинні бути написи (таблички) про місце розташування і порядок відкривання відповідної засувки або запуску насоса. З порядком відкривання засувки або пуску насоса потрібно ознайомити всіх, хто працює в цьому приміщенні.

3.2. Первинні засоби пожежогасіння.

3.2.1. Усі будівлі та приміщення закладу освіти повинні бути забезпечені первинними засобами пожежогасіння: вогнегасниками, пожежним інвентарем (пожежними щитами та стендами, пожежними відрами, діжками з водою, ящиками з піском тощо), пожежним знаряддям (пожежними ломами, баграми, сокирами тощо) та засобами зв'язку.

3.2.2. Вогнегасники потрібно встановлювати так, щоб можна було визначити тип вогнегасника, прочитати на його корпусі інструкцію для користування, а також зручно було його зняти.

3.2.3. Вогнегасники слід розміщувати в легкодоступних місцях, які унеможливають їх пошкодження, потрапляння на них прямих сонячних променів та атмосферних опадів, безпосередню дію опалювальних і нагрівальних приладів.

3.2.4. Вогнегасники, які розміщуються поза приміщенням або в неопалювальних приміщеннях, слід знімати на холодний період. У цьому разі на пожежних стендах має бути інформація про місце їх розміщення.

3.2.5. На період перезарядки й технічного обслуговування вогнегасників, пов'язаного з

їх ремонтом, на заміну мають бути встановлені вогнегасники з резервного фонду.

3.2.6. Під час експлуатації та технічного обслуговування вогнегасників слід керуватися вимогами, викладеними в паспортах заводів-виробників, та затвердженими в установленому порядку регламентами технічного обслуговування вогнегасників кожного типу.

3.2.7. Заборонено використовувати первинні засоби пожежогасіння для господарських та інших потреб, не пов'язаних з гасінням пожеж.

4. Обов'язки та дії працівників у разі виникнення пожежі

4.1. У разі виникнення пожежі дії працівників закладу освіти мають бути спрямовані на створення безпеки людей і насамперед учнів, їх евакуацію та рятування.

4.2. Кожен працівник, який виявив пожежу або її ознаки (задимлення, запах горіння або тління різних матеріалів, підвищення температури у приміщенні тощо), зобов'язаний:

- негайно повідомити про це за телефоном 101 до пожежно-рятувальної частини (чітко назвати адресу закладу освіти, вказати кількість поверхів будівлі, місце виникнення пожежі, наявність людей у будівлі, а також свою посаду та прізвище);
- увімкнути систему оповіщення людей про пожежу;
- сповістити про пожежу керівника закладу освіти або працівника, що його заміщує, а також відповідального за пожежну безпеку;
- розпочати евакуацію учнів та працівників з будівлі до безпечного місця згідно з планом евакуації й залучити інших осіб до евакуації;
- за потреби викликати інші аварійно-рятувальні служби (медичну, газорятувальну тощо);
- організувати зустріч пожежно-рятувальних підрозділів;
- вжити заходів щодо гасіння пожежі наявними засобами пожежогасіння.

4.3. Керівник закладу освіти або працівник, що його заміщує, який прибув на місце пожежі, зобов'язаний:

- перевірити, чи повідомлено пожежно-рятувальну службу про виникнення пожежі (продублювати повідомлення);
- керувати евакуацією учнів та працівників і гасінням пожежі до прибуття пожежно-рятувальних підрозділів; у разі загрози для життя людей негайно організувати їх рятування, використовуючи для цього всі наявні сили й засоби;
- організувати перевірку наявності всіх учасників освітнього процесу, евакуйованих з будівлі, за списками і журналами обліку навчальних занять;
- визначити для зустрічі пожежно-рятувальних підрозділів особу, яка добре знає розміщення під'їзних шляхів і джерел водопостачання;
- перевірити, чи працює автоматична (стаціонарна) система пожежогасіння;
- вилучити з небезпечної зони всіх учнів, а також працівників та інших осіб, які не задіяні в евакуації людей та ліквідації пожежі;
- припинити всі роботи, не пов'язані із заходами щодо ліквідації пожежі;
- організувати відключення мереж електро- і газопостачання, зупинку систем вентиляції та кондиціонування повітря й інші заходи, які сприяють запобіганню поширенню пожежі;
- забезпечити безпеку людей, які беруть участь в евакуації та гасінні пожежі, від небезпек: можливих обвалів конструкцій, дії токсичних продуктів горіння і підвищеної температури, ураження електрострумом тощо;
- організувати евакуацію матеріальних цінностей із небезпечної зони, визначити місця їх складування, забезпечити, за потреби, їх охорону;
- інформувати керівника пожежно-рятувального підрозділу про наявність людей у будівлі.

4.4. Під час проведення евакуації та гасіння пожежі працівникам необхідно:

- з урахуванням обстановки, що склалася, у найкоротший строк визначити найбезпечніші евакуаційні шляхи й виходи до безпечної зони;

- не залишати учнів без нагляду з моменту виявлення пожежі та до її ліквідації;
- евакуацію людей починати з приміщення, у якому виникла пожежа, і суміжних з ним приміщень, яким загрожує небезпека поширення вогню і продуктів горіння;
- ретельно перевірити всі приміщення, щоб унеможливити перебування учнів у зоні небезпеки;
- виставити пости безпеки на входах у будівлю, де виникла пожежа, щоб унеможливити повернення учнів і працівників до цієї будівлі;
- забезпечити сприятливі умови для безпечної евакуації людей;
- невідчиняти вікна й двері, а також нерозбивати скло, інакше вогонь і дим поширяться до суміжних приміщень;
- залишаючи будівлю або приміщення, що постраждали від пожежі, зачинити за собою всі двері і вікна.

4.5. Якщо пожежа виникла у нічний час, відповідних заходів щодо її ліквідації вживає служба охорони закладу освіти згідно з інструкцією з пожежної безпеки для працівників охорони.

5. Надання домедичної допомоги потерпілим

5.1. Педагогічні працівники закладу освіти мають володіти практичними навичками надання домедичної допомоги у невідкладному стані.

Домедична допомога — це комплекс заходів, спрямованих на поновлення або збереження життя /здоров'я потерпілого до прибуття медичного працівника.

5.2. Домедична допомога при ураженні електричним струмом.

5.2.1. При ураженні електричним струмом необхідно негайно звільнити потерпілого від дії електричного струму, відключивши електроустановку від джерела живлення, а якщо її неможливо відключити — відтягнути потерпілого від струмоведучих частин за одяг або за допомогою підручного ізоляційного матеріалу.

5.2.2. Якщо потерпілого відсутні дихання й пульс, необхідно робити йому штучне дихання і непрямий (зовнішній) масаж серця, звернувши увагу на зіниці. Розширені зіниці свідчать про різке погіршення кровообігу мозку. При такому стані необхідно негайно приступити до оживлення потерпілого й викликати швидку медичну допомогу.

5.3. Домедична допомога при пораненні.

5.3.1. Для надання першої допомоги при пораненні необхідно розкрити індивідуальний пакет, накласти стерильний перев'язочний матеріал, що міститься у ньому, на рану і зав'язати її бинтом.

Якщо індивідуального пакета не буде, то для перев'язки необхідно використати чисту (якщо можливо, то свіжовипрасовану) носову хустинку, чисту полотняну тканину тощо. На ту частину тканини, що прикриватиме саму рану, бажано накрapati кілька крапель настоянки йоду, щоб утворилася пляма розміром, більшим за рану, а потім на неї накласти тканину. Особливо важливо застосовувати так настоянку йоду, якщо рани брудні.

5.4. Домедична допомога при переломах, вивихах, ударах.

5.4.1. При переломах і вивихах кінцівок необхідно пошкоджену кінцівку укріпити шиною, фанерною пластинкою, палицею, картоном або іншим подібним предметом. Пошкоджену руку можна також підвісити за допомогою перев'язки або хустки до шиї і прибинтувати до тулуба.

5.4.2. При підозрі перелому черепа (несвідомий стан після удару голови, кровотеча з вух або рота) необхідно прикласти до голови холодний предмет (грілку з льодом, снігом чи холодною водою) або зробити холодну примочку.

5.4.3. При підозрі перелому хребта потерпілого необхідно покласти на дошку, не підіймаючи його, чи повернути на живіт обличчям униз, наглядаючи при цьому, щоб тулуб не перегинався. Це допоможе ушкодити спинний мозок.

5.4.4. При переломі ребер, ознакою якого є біль при диханні, необхідно туго забинтувати груди чи стягнути їх рушником під час видиху.

5.5. Домедична допомога при теплових опіках.

5.5.1. При опіках вогнем, парою, гарячими предметами в жодному разі не можна відкривати пухирі, які утворюються, та перев'язувати опіки бинтом.

5.5.2. При опіках першого ступеня (почервоніння) обпечене місце необхідно обробити ватою, змоченою етиловим спиртом.

5.5.3. При опіках другого ступеня (пухирі) обпечене місце необхідно обробити спиртом, 30%-вим марганцевим розчином або 5%-вим розчином таніну.

5.5.4. При опіках третього ступеня (пошнення шкіряної тканини) необхідно накрити рану стерильною пов'язкою та викликати швидку медичну допомогу.

5.6. Домедична допомога при кровотечі.

5.6.1. Щоб зупинити кровотечу, необхідно:

- підняти поранену кінцівку вгору;
- кровоточиву рану закрити перев'язувальним матеріалом (із пакета), складеним у клубочок, притиснути її зверху, не торкаючись самої рани, потримати 4—5 хвилин; якщо кровотеча зупинилася, не знімаючи накладеного матеріалу, поверх нього покласти ще одну подушечку з іншого пакета чи шматок вати й забинтувати поранене місце (з деяким натиском);
- при сильній кровотечі, яку не можна зупинити пов'язкою, необхідно пальцями, джгутом стиснути кровоносні судини, які живлять поранену ділянку, зігнувши кінцівку в суглобах, терміново викликати швидку медичну допомогу.

Підготувала **Наталія Дуброва**, провідний фахівець з охорони праці та безпеки життєдіяльності Інституту модернізації змісту освіти.